

NYHETSBRÉV 2:2026

(Publicerat 2026-04-19)

Impulsen till att skriva vad jag trodde skulle bli en ganska kort liten utläggning – kanske fem sidor eller så – anmälde sig i mitt inre under Münchenkonferensen och särskilt efter att jag lyssnat på den amerikanske utrikesministern Marco Rubios tal. Och jag lydde den impulsen. Men föga anade jag att det var något mycket mer djupgående och svårfångat som egentligen pockade på min uppmärksamhet. Och jag har sakta men säkert försökt putsa fram det som väntade där i mitt inre. Det som jag slutligen åstadkommit har alltså överraskat mig och blivit betydligt längre än vad jag trodde att det skulle bli.

När jag väl hade skrivit färdigt slog det mig dessutom att jag utan att alls ha tänkt på saken hade åstadkommit något som var en slags uppföljning av vad jag skrev i mitt förra nyhetsbrev. Där påstod jag nämligen som en reaktion på läsarreaktioner på mina tidigare reflektioner kring Trump att:

”Det jag försöker komma åt är alltså hur man skall kunna se den nuvarande situationen som en utvecklingskris som vi arbetat ihop till (och därför är ansvariga för) och som mitt i det provocerande och svårbegripliga nuet är som ett slags mångdimensionell rebus där vi kan hitta ett perspektiv på framtiden som gör att vi både individuellt och kollektivt kan se hur vi skall kunna bryta destruktiva banor i den samtida politiska utvecklingen och få pejling på den ljusa framtid som är möjlig och som jag ser som den dolda skatten i allt som nu ter sig som allt från oroande till helt förfärande. Och det är en fråga som jag kommer att fortsätta att brottas med efter förmåga.”

Men det som överraskade mig med huvudbetraktelsen i det här nyhetsbrevet var inte att mitt eget medvetande utan min vetskap hade på sätt och vis förberett en fortsättning på tidigare resonemang utan det enkla faktum att jag under skrivandet inte i första hand tänkte särskilt mycket på Donald Trump utan att jag i stället kände mig uppkopplad mot mina vid det här laget i mer än 50 år pågående funderingar om civilisationers uppgång och fall. Jag har helt enkelt haft känslan att livet vill att jag skall ta ett nytt grepp om ämnet och att det jag nu skrivit är något slags förstudie till oklart vad. En ny bok kanske. Men samtidigt vill jag inte lova något sådant. Jag är ju inte direkt en yngling. Men jag kan ändå lova att jag kommer att följa inre impulser av det här slaget så länge och långt jag förmår.

I praktiken betyder detta att jag snabbt släppte mina reaktioner på Marco Rubios tal ur sikte och började kontempera över det faktum att Donald Trumps instormande på den globala politiska arenan har gjort det svårt för de flesta att undvika att då och då bli både förbryllade och upprörda och samtidigt undrande över hur man på ett rimligt sätt skall tolka och förhålla sig till det som pågår. Att bara vara för eller emot blir ju lite intellektuellt torftigt i längden. Så här följer nu ett skissartat tolkningsperspektiv som förhoppningsvis kan bringa viss klarhet.

I. En vindlande tankeresan mot ett hoppfullt perspektiv på vår tid

På ett övergripande plan uppfattar jag nuvarande tumultuariska politiska skeenden som ett uttryck för en strid om hur man bör tolka och följaktligen i

förlängningen agera på ett oftast diffust uppfattat, bristfälligt förstått och därför föga debatterat, men likväl sedan länge pågående och nu allt mer intensifierat och synnerligen djupgående, skifte i den historiska processen. Ett skifte som jag brukar beskriva som ett civilisationsskifte. Den här gången kommer jag att närma mig frågorna kring innebörden av detta civilisationsskifte genom att tolka skeendena i nuet som en konsekvens av att det moderna projektet är på väg in i en drastisk transformationsfas, och att dess radikala och under en lång period ytterligt starka civilisatoriska och framtidsskapande drivkraft därför uppfattas som om den har börjat luckras upp och klinga av. Koncentrerat uttryckt har det moderna projektets grundidéer om en evig vetenskaplig kunskapsutveckling, lierad med en lika evig teknologisk utveckling omsatt i en evig ekonomisk tillväxt hanterats av de dominerande politiska institutionerna och deras samspel med ett materialistiskt och reduktionistiskt filosofiskt perspektiv (som successivt underminerat tidigare centrala civilisationsbärande moraliska och livsåskådningsmässiga föreställningar) på ett sådant sätt att djupgående osäkerheter och konflikter skapats kring hur man bör manövrera för att hitta en konstruktiv väg framåt för mänskligheten.

Ur detta synnerligen svåröverblickbara kraftspel urskiljer jag i nuet tre huvudsakliga handlingsmotiverande hypoteser om vägen framåt. Den första som jag kallar den avslagna och osäkra modernitetens väg är den som omfattas av de flesta människor som lever i sammanhang där det moderna projektet dominerar samhället och dess institutioner, inklusive utbildningen. Den andra kallar jag den förväntade kollapsens väg och den omfattas av dem som har tilltro till olika mer eller mindre välunderbyggda teorier om konsekvenserna av att det moderna projektet saknar spärrar och därför torde var i full färd med att underminera det försörjningsunderlag för mänskligheten som planeten jorden erbjuder. Medan den tredje också har samband med att det moderna projektet saknar spärrar. Och den kallar jag den hejdlösa teknologiska expansionismens väg och den omfattas av dem som har tilltro till föreställningen att om människan lierar sig med den intelligens som kan uppenbaras genom den moderna informationstekniken (där vi förmodligen bara är i början av utvecklingen) så kommer det att visa sig att det inte är något större fel på det moderna projektet. Det finns bara en tillfällig majoritet av klenrogna och bakåtblickande makthavare, men när dessa får upp ögonen för den utveckling som inte har några reella begränsningar så kommer människan att som cyborg strängt taget kunna kolonisera kosmos med sin oändlighetssträvande vetenskap och teknologi och genom detta skapa rikedomar med vars hjälp vi kan åstadkomma en utveckling av våra livsomständigheter som bara begränsas av vår egen fantasi.

Och låt mig nu fördjupa mig en smula i var och en av dessa tre till synes mycket olikartade men likväl nära besläktade framtidsstrategier.

Den första handlingsmotiverande hypotesen om vägen framåt för oss människor är alltså den jag kallar den avslagna och osäkra modernitetens väg. Vi pratar om postmodernitet och senmodernitet samtidigt som vi märker att gamla ekonomisk-

politiska handlingsrecept inte fungerar lika bra som tidigare. Musten verkar ha gått ur dem. Men vad är alternativet blir då den något uppgivna och oftast diffust formulerade frågan. Och så hamnar vi ändå i något slags förmodat sansad och klok förhoppning om att om vi håller ut så kommer vi nog att kunna hanka oss fram till den goda framtid som vi när moderniteten bröt fram hade en himlastormande och på många sätt fullt begriplig längtan efter att uppnå.

Den avslagna och osäkra modernitetens väg är dock en svårhanterad hypotes om navigerandet mot framtiden. För även om vi inte förstår eller kan trovärdigt förklara varför den visionära framtidskraften i vårt centrala vägledande och i realiteten civilisationsbärande politiska projekt verkar klinga av så stiger samtidigt och oundvikligen villrådigheten inom de ledande kretsarna även om de i det längsta anstränger sig för att dölja detta genom att försöka värna sina maktpositioner genom att väcka hopp om bättre eller rent av goda tider med hjälp av vad som i alltför stor utsträckning inte är något annat än retoriska knep och allmänna skönmålningar. När den här utvecklingsfasen inträtt påverkar detta det politiska livet på ett mycket genomgripande sätt. Och för att jag skall kunna kort beröra hur denna påverkan ser ut kommer jag att utgå från föreställningen att de politiska krafterna har under det moderna projektet formerats lite oprecist i fyra idealtypiska ideologiska grupper: radikaler, liberaler, konservativa och reaktionära.

En gång i tiden frambar och anammade radikaler den moderna visionen med en iver som inte backade för revolutionärt våld. Det nya skulle införas, och när det väl var gjort med mer eller mindre brutalt våld skulle hoten mot den moderna ordningen naturligtvis kunna mötas och försvaras med både våld och totalitära medel om så krävdes. Radikaler lägger så att säga inga fingrar emellan. Liberalerna är däremot ett slags sansade och pragmatiska varianter av radikaler. De svävar alltså inte på målet när det gäller föreställningen om de moderna idéernas välsignelse men de måste omsättas i rimligt individrespekterande och demokratisk samhällspraktik. De konservativa omfattar också de moderna idéerna, men spelar rollen av traditionsbärare som fyller sin uppgift i den politiska processen genom att vara vad man skulle kunna kalla sansade och närmast instinktivt tillbakablickande realister som i något slags allmän mening håller emot för att hjälpa till att forma radikalernas och liberalernas reform- och utvecklingsiver till något som verkligen fungerar konstruktivt i praktiken. Medan slutligen reaktionärerna är motvilliga deltagare i det moderna projektet och hela tiden vakar på och drömmer om möjligheter att om så krävs med totalitära metoder och våld få genomslag för i bästa fall en förmodern samhällsordning eller åtminstone för rejäla kliv ur nutida hetsig och som urspårad betraktad modernitet till idylliserade svunna tider.

Det hör till saken att när det moderna projektets framtidsskapande kraft verkar klinga av så innebär detta att politiken successivt tappar sin tidigare så självsäkra orientering. Radikalerna börjar fäkta i tomma intet drivna av teser som verkar höra till det förflutna, liberaler och deras liberalfärgade vänsterkollegor som t.ex. socialdemokraterna famlar efter en politik som skulle kunna väcka entusiasm, och

det blir svårt att vara konservativ eftersom den drivande visionen har en allt diffusare och vekare framåtkraft. Och reaktionärerna tror sig plötsligt ana morgonluft.

I slutet av 70-talet började dessa stämningar bli märkbara. Och i det sammanhanget kom den stora överraskningen. De konservativa blev plötsligt den grupp som verkade vara något slags nymornade radikaler. Thatcher, Reagan och Milton Friedman blev portalfigurer. Nu bröt alltså nyliberalismens era in. Men var detta verkligen en näst intill radikal liberalism där tidigare konservativa förstod att deras historiska roll nu helt överraskande var att träda fram som fanbärare för det som framställdes som en pånyttfödd liberalism med tillräcklig framtidsskapande kraft för att göra verklighet av det moderna projektets främsta löften? Frågan anmäler sig i stället om det inte snarare var vad man skulle kunna kalla ett lättreaktionärt projekt med syfte att väcka liv inte i en förmodern samhällsordning utan i en tidigare fas av det moderna projektet som ett slags "motgift" mot den förlamande känslan att projektets kraft verkade vara i avklingande. Att det hela alltså i realiteten handlade om att försöka återskapa ett slags rövarkapitalism av 1800-talsmodell mitt i ett i övrigt tämligen välfärdsorienterat modernt samhälle. En idé som om man tänker i psykologiska banor liknar att man börja träna maniskt på äldre dar som ett slags omedveten kompensation för förnekad och förträngd obönhörlig förlust av kraft.

Och visst utvecklades vitalitet och storslagna förväntningar under den här perioden. Förstenade kommunistvälden luckrades upp och Francis Fukuyama formulerade det som visade sig bli ett mantra för överoptimistiska, dvs. tesen om historiens slut genom den liberala demokratins triumf.

Det som hände i stället var dock att tidigare oklarheter kring utvecklingsriktningen förstärktes trots uppmålade förhoppningar. Den reella utvecklingsbanan fortsatte med andra ord inte bara i riktning mot en miljö- och resursproblematik som dessutom hotar utvecklas till svåra klimatkatastrofer utan snart utbröt krig som katalyserade folkvandringsliknande folkströmmar som väckte olika skarpa kulturkonflikter till liv och till detta kom dessutom växande ekonomiska ojämlikheter och svårhanterade ekonomiska kriser. Omständigheter som inte bara ökade maktelitens reella villrådighet utan allmänhetens misstro mot dess förmåga att sköta sina roller började också växa allt mer. En sump av politikerförakt, konspirationsteorier, rasism, systematisk desinformation och allehanda andra obehagligheter började jäsa och uppenbart reaktionära partier fick växande framgångar inom länder som gällt för att vara stabila demokratier.

Och nu är vi mitt uppe i detta. Det som till en början tolkades som en nyliberal vitalisering av det moderna projektet utlöste alltså i stället steg för steg en starkt reaktionär trend. Det som tog fäste förefaller inte vara en nostalgisk och lätt reaktionär dröm om att det var bättre förr utan snarare en starkt besviken och ilsken känsla av att det är mycket sämre nu. Och vart skall man då ta vägen om inte till det förflutna? Och som en paradyttring för denna reaktion står slagordet *Make America Great Again*. Ja varför skulle inte det mesta kunna bli "great again"?

Och kommer man in på det här spåret så är man från början klar över att nu kommer det knappast att räcka med små justeringar och finlir. Kanske man kan uttrycka det som att denna politiska strömning uppfattar ett stort behov av en rejäl omstart av något slags modernt projekt. Känslan är att nyliberalismen förlorat sin förnyande och framåt drivande kraft genom att ha blivit intrasslad i mängder av moderna vänsterförvillelser så därför behövs en rejäl sanering. Så bort med allt övermodernt, tolerant och förstående rättighets- och identitetsbjäfs och annat i den stilen, internationellt bistånd och globalt samarbete låter kanske vackert i teorin men avslöjas i praktiken som olika varianter av parasitism, det som verkligen behövs är frihet för stormakter att hantera sina inflytelsesfärer efter eget gottfinnande. Det man klarar av att genomföra är nämligen rätt. Eller mer tydligt uttryckt; makt är rätt. Samtidigt hotar ju då allas krig mot alla, men det verkar man tro kan stävjas med en herre på täppan. Så den stora korrigeringen och nystarten innebär full galopp tillbaka till hur det ungefär fungerade under den moderna epoken före första världskriget, alltså till en variant av 1800-talet. Och därför är det här inget för ynkryggar. Men det kommer alltså att bli bra om vi inte bara återgår till ett slags rövarkapitalism som vi trodde under nyliberalismen utan vi behöver också återgå till ett slags rövarnationalism som hålls i rimligt schack av en konstellation av auktoritära herrar på täppan där en är primus inter pares, dvs. den främste bland likar. Ett sätt att styra som påminner om Oswald Spenglers teorier om att det han kallar caesarism skulle bryta in i början på 2000-talet

Och mitt i allt detta finns de chockade värnarna av det som är bra med det moderna projektet. De som vaggat sig in i tron på att det kommer att gå att hanka sig fram mot det rätta målet även i de historiska omständigheter som jag har valt att kalla den avslagna och osäkra modernitetens tid. Och de undrar samfällt om de skall våga tro att nuets tumult är en olycklig tillfällighet som kommer att blåsa förbi. Eller om hela civilisationsskutan rent av är på väg att ändra permanent kurs mot något som för dem åtminstone till en början ter sig som en utvecklingsmässig tillbakagång som på lite sikt hotar att sätta världen i brand. Men önskan att behålla makten leder samtidigt till att det börjar framstå som frestande att imitera reaktionära styrmetoder, dvs. att trots den egna osäkerheten om den politiska inriktningen försöka styra med auktoritära metoder. Det är som om osäkerheten och villrådigheten i hopp om framgång i opinionen måste döljas eller snarare kompenseras med hårdare nypor samtidigt som detta får det som en gång var ett självsäkert och liberalt modernt projekt att framstå som en om än inte tydligt auktoritär så åtminstone otillräckligt lyhörd, stelbent och tungrodd teknokrati som börjar krympa utrymmet för individen.

Den andra handlingsmotiverande hypoteser om vägen framåt är som sagt den jag kallar den förväntade kollapsens väg. Och den hänger intimt samman med insikten att det moderna projektet saknar spärrar och att detta har ytterligt komplicerade konsekvenser för vår jordiska livsmiljö. Det här tankespåret har emellertid inte sitt upphov i modern naturvetenskap utan i gamla tiders

föreställningar om att människan inte bara är underställd en grundläggande cyklisk tidsrytm utan att historien i sig är en process mot ett mål som oftast ses som gudastyrt i enlighet med sin tids föreställningar om de yttersta tingen.

Detta sätt att se på historien kallas teleologiskt och inkorporerades också i den kristna civilisationen. Många kända filosofer gav sig alltså på vad som i senmodern tid framstår som besynnerliga spekulationer om den historiska processens natur. Men samtidigt är det uppenbart att själva inbrytandet av den moderna tiden kan förstås i termer som hör till ett kristet teleologiskt historieperspektiv. Att alltså det moderna projektet kan beskrivas som ett av sekulära ambitioner kamouflerat tusenårsrikesprojekt. Det vill säga att det egentligen handlar om att få världen i det skick som förväntas möjliggöra Kristi återkomst och hans införande av de paradisiska förhållanden på jorden som just kallas tusenårsriket och som föregår historiens mäktiga eskatologiska slutpunkt i domens dag.

Det finns med andra ord en från början mäktig kristet teleologisk kraft i föreställningarna om vad det framflytande moderna projektet handlar om. Men så småningom trycktes "gammaldags" kristet färgad teleologi tillbaka och mera sekulära teorier – som t.ex. marxismen – kom i förgrunden. Och efter ytterligare ett tag blev dock den vetenskapliga rationaliteten så dominerande i sättet att se på historien att skepsisen mot värdet av teleologiska historieperspektiv kulminerade. Men samtidigt som detta pågick började faktiskt ett slags pseudoteleologiskt historietänkande framträda som bygger på vanligt naturvetenskapligt tänkande inordnat i ett allomslutande darwinistiskt evolutionsperspektiv.¹ Och inom ramen för denna tanketrend börjar också teorier formuleras som handlar mer specifikt om att den moderna vetenskaps- och teknologidrivna utvecklingen har sina absoluta gränser. Att vi alltså inlett en vild och accelererande galopp mot tvärstoppet, dvs. mot den punkt där planeten jorden inte längre kan möta våra anspråk på energi och resurser.

Det är när man konsekvent kommit in på det här tankespåret som bedömningen börjar göras att oavsett vad mänskligheten tror sig syssla med så är vi av naturvetenskaplig nödvändighet uppe på den förväntade kollapsens väg. Och borde agera i enlighet med denna insikt i stället för att låtsas som ingenting eller vidta otillräckliga anpassningsåtgärder eller rent av bara hoppas på under.

Det var framförallt FN-rapporten *Limits to Growth* som formulerade grunden för detta perspektiv. Och sedan dess har forskandet, tänkandet och analyserandet fortskridit och utvecklats en begreppsapparat som inkluderar föreställningar som peak-oil, peak-everything och tipping points. Samtidigt som man försöker påverka politiken att vidta åtgärder som innebär att det fortskridande moderna projektet undviker kollaps och övergår till ett slags stabil fas där det eviga kravet på ekonomisk tillväxt skall ersättas av en utveckling som håller sig inom planetens ekologiska ramar.

---

¹ Sentida exempel på detta är Yuval Noah Hararis bok *Sapiens* och Tomas Björkmans *Världen vi skapar*.

Många tror emellertid att detta kommer att visa sig vara ogörligt och olika författare som accepterat detta perspektiv skildrar olika faser i den väntade civilisationskollapsen och spekulerar också kring vad som möjligen skulle kunna vara ett relativt bra "slutstadium" i denna utveckling. Den kanske mest sparsmakade och öppna analysen av ekonomi- och resurscentrerade kollapsteorier för vår civilisation är den som Joseph Tainter utvecklat. Han har studerat många civilisationers sammanbrott och funnit ett tydligt gemensamt mönster. Och detta mönster utgår från tanken att en civilisation handlar om att hantera problem, och att problemlösning kräver resurser, dvs. naturresurser och mänskliga resurser. Ett dilemma är att många problem inte låter sig lösas utan de är i stället vad man kan kalla predikament, dvs. de kräver konstant bevakning och hantering för att problemet skall anses vara rimligt bra hanterat. Och civilisationers utveckling innebär att de tar hanteringsansvar för fler och fler predikament, och blir på detta sätt allt mer komplexa.

Så småningom visar det sig att civilisationer i sin utveckling i princip aldrig undviker fällan att ta hanteringsansvar för fler predikament än civilisationen har energi och resurser att klara av. Givet sin teknologiska nivå, resursbas och mänskliga kompetens visar alltså historien inga exempel på att en civilisation kan undvika att kollapsa i meningen tvingas övergå till att fungera på en lägre komplexitetsnivå än den hade på sin uppenbart högmöjliga- och sorglöshetsfärgade höjdpunkt. Och uppgiften att minska komplexitetsnivån visar sig dessutom så komplicerad att de flesta civilisationer går under när de hamnar i den här situationen.

Frågan om hur det kommer att gå för vår moderna värld är dock inte avgjord. Enligt företrädarna för den förväntade kollapsens väg är den avgörande frågan om mänskligheten kommer att kunna hantera naturvetenskapliga realiteter med den klokhet och framsynthet som krävs för att vårt nuvarande civilisationsbygge skall kunna finna sätt att utvecklas och fungera som gör att livet blir rimligt drägligt och gott inom och givet existerande begränsningar.

Som en verkligt grandios kontrapunkt till denna hållning har vi så den tredje handlingsmotiverande hypotesen om vägen framåt för mänskligheten, det vill säga den som jag kallar den hejdlösa teknologiska expansionismens väg. Här finns inget tvivel om att vi människor kan övervinna alla våra begränsningar om vi bara vågar tro på vår förmåga och agerar beslutsamt. Kollapser hotar oss bara om vi envetet håller fast vid inbillade begränsningar.

I centrala avseenden förklaras vår hittillsvarande benägenhet att tro på våra begränsningar av de begränsningar i vår intelligens som antas följa av vår hjärnas tröghet. Men det finns ingen anledning att längre överdriva denna begränsning. För trots att den kan beskrivas som en trög kött dator har det ju ändå visat sig att den hjärna evolutionen rustat oss med var tillräckligt välfungerande för att vara kapabel att utveckla kiselbaserade datorer med en intelligenskapacitet som om vi lierar oss klokt med dem (i cyborgform eller i kommande evolutionsframbringade eller dna-manipulerade subtilare former) kommer att rusta oss för att steg för

steg kunna fortsätta den hittillsvarande moderna epokens expansion i all oändlighet. Vi kan med andra ord förvänta oss att vi kommer att göra så stora spång i teknologisk kapacitet att vi kan tala om det moderna projektet 2.0, 3.0, 4.0 osv., osv medan vi steg för steg koloniserar kosmos.

När man som jag nu drar ut konsekvenserna av den här hållningen till sin yttersta spets uppstår ett problem. Alla som trots den pågående subjektiva belägringen av undergångsstämningar genererade av dramatiska och polariserade konflikter och hot mot vår gemensamma framtid kan uppbringa ett stilla inre lugn, och där registrera en slags intuitiv och närmast bångstyrig affinitet med en optimistisk tilltro till människans och mänsklighetens möjligheter, sympatiserar nödvändigtvis inte med en föreställning om att det inte finns någon ände på utvecklingsmöjligheterna när dessa samtidigt presenteras i en tappning som förefaller vara permanent formad av hur vi hanterar och värderar saker med vårt nutida moderna perspektiv. I synnerhet inte om man kommer i kontakt med en del nutida företrädare för en kraftfull tilltro till en teknologisk expansionism som samtidigt uppvisar ett sätt att tänka både i sociala och kulturella och ekonomiska och politiska frågor som rent ut sagt har reaktionära inslag. Jag syftar förstås på den allians som upprättats mellan allehanda s.k. "techoligarker" och de starka populistiska och reaktionära strömningarna i det samtida politiska livet.

Men samtidigt kan detta kanske ändå vara en tillfällig s.k. "barnsjukdom", dvs. att den hejdlösa teknologiska expansionismens perspektiv på framtiden är i en formativ utvecklingsfas där allehanda brister kommer att successivt arbetas bort. På ett lite djupare plan handlar ju denna hållning i princip inte om något annat än insikten att i en oändlig och mångdimensionell värld där vi anar att våra kunskaper om tillvaron än så länge är ytterligt begränsade så finns det egentligen ingen anledning att tänka litet och ängsligt om våra möjligheter. Det finns så att säga en bångstyrig och stark tro på den framtidsskapande kreativitetens möjligheter som en grundbult i denna tredje hållning.

Det finns dock en så skarp skiljelinje inom ramen för den tredje hållningen att det är motiverat att särskilja en fjärde hållning som sakta men säkert håller på att förstärkas. Och skiljelinjen rör synen på människans natur. Om man har en materialistisk och reduktionistisk syn av det standardmärke som hittills präglat och dominerat den moderna epoken eller om man vågar öppna sitt medvetande för andra dimensioner av både vår tillvaro och vårt mänskliga väsen.

Det finns förstås mycket mer att säga om just denna fjärde hållning. Och jag återkommer till detta ämne. Men jag vill redan nu säga att den rätt länge rört sig så att säga under radarn. Den har nämligen genom sin pragmatism bl.a. motiverat av den ideologiska iver som genomsyrat det moderna projektet i dess krafts dagar hållit sig skenbart i skymundan, men den kommer att få en allt mer betydelsefull position och är enligt min uppfattning helt central för hanterandet av den pågående civilisationskiftesprocessen.

Nu ämnar jag emellertid försöka samla ihop det jag hittills berört till ett mer koncentrerat perspektiv på vad som djupast sett pågår i vår tid. Inledningsvis påstod jag att vi är inne i ett djupgående skifte i den historiska processen som jag beskrev som ett civilisationsskifte. Och jag hävdade också att det moderna projektet är inne i en drastisk transformationsfas som verkar vara orsakad av att den framtidsskapande kraften börjat luckras upp och klinga av. Men jag gick inte in på några bakomliggande orsaker.

Detta har att göra med att jag öppet håller mig med något så pass otidsenligt i vår moderna tid som ett teleologiskt perspektiv på den historiska processen. Och att jag inte ville börja mina utläggningar med för många och komplicerade resonemang för att försöka rättfärdiga denna hållning. Men jag ämnar nu ändå försöka säga något om det centrala i mitt perspektiv på den historiska processen. Och det rör det som i princip är gemensamt för alla teleologiska historieperspektiv oavsett hur de utformade i detalj. Och vad är det då det? Jo att i grunden anser teleologiskt inriktade historie- och framtidstänkare som jag att de djupaste orsakerna till den historiska processens oftast dramatiska vindlingar är subjektiva. Sedan är det en annan sak hur detta förhållande skall uttryckas och förstås.

För min del föreställer jag mig att den verklighet där vi människor gestaltar en dramatisk historisk process är inskriven i, eller omfattad av eller underställd – eller vilket verb som nu är det bästa för att beskriva vårt förhållande till – en obönhörlig, men subtilt mångfasetterad och mångdimensionell evolutionär levande och medveten ordning som vi inte tillfullo förstår utan är hänvisade att förhålla oss intuitivt till, dvs. att pejla in realiteter bortom orden. En process som kompliceras av att dessa realiteter har en mycket påtaglig tendens att hamna i skuggan av eller blandas samman med hävdvunna mer eller mindre träffande och mer eller mindre rigida mytologiska och religionsdefinierade begrepp.

Så mitt teleologiska perspektiv på vår tillvaro handlar alltså om att öppet erkänna att det mesta tyder på – och att det är klokt att i praktiken förhålla sig som om det också verkligen är så – att vi människor inte är den isolerade evolutionära spjutspetsexistens som genom en outgrundlig slumps försorg och rustad med tillvarons hittills främsta intelligens och medvetenhet banar oss väg i en slumpmässigt uppkommen och omedveten verklighet i grunden utan syfte. Utan att vi i själva verket vilar i eller är omslutna av ett allomfattande evolutionärt medvetande av vilket vi är individuella aspekter som tämligen yrvaket försöker upptäcka hur den tillvaro verkligen är och fungerar som vi av olika anledningar, som vi inte heller är klara över, faktiskt befinner oss i. Men där mycket tyder på att det klokaste vi kan göra inte är att i högmodig isolering försöka tvinga oss på tillvaron och forma den efter vår bristfälliga insikt eller rent av efter våra missförstånd och vanföreställningar utan att vi i stället bör basera vårt agerande på helhjärtade och lyhörda försök att samstämma oss med den evolutionära tripp som vi uppenbarligen har erbjudits och tackat ja till att anträda.

Om man har det här perspektivet på det som vi ser som den historiska processen och vår civilisationsutveckling så framstår våra mänskliga övningar inom ramen för tillvarons helhet som ett uttryck för människans fortgående upptäckt av sig själv och tillvaron. Och det går också att se att den kollektiva mänskliga utveckling som åtminstone för närvarande gestaltas som faser i en civilisationsutvecklingsprocess drivs av det vi upplever och tolkar som pulser av inspirerande och vägledande idéer med väldig utvecklande kraft. Men hur skickligt denna kraft än formuleras och gestaltas i institutioner kommer den att naturligen ebba ut dels för att vår utveckling varit åtminstone någorlunda framgångsrik och dels för att den också gått i stå genom att vi successivt låst in oss i begränsande föreställningar och därmed temporärt tappat kontakten med den levande utvecklingskraften. Och när vi kommit in i en sådan utvecklingsfas kommer vi att oundvikligen skapa omständigheter som leder till konflikter och tumult som spränger våra föreställningar och de institutioner som upprätthåller dem och öppnar oss för nya utvecklingspulser. Hur brutal denna dramatik blir beror då självklart på hur lyhörda vi lyckas vara mot det kommande.

Dessa till synes abstrakta beskrivningar fångar enligt min mening – med nödvändighet bristfälligt och ofullständigt – in vad som subjektivt sett ramar in den historiska processen inklusive det som man inom den s.k. spekulativa historiefilosofin ser som civilisationers uppgång och fall och skiften mellan civilisationer. Och detta betyder i sin tur att om man som jag ser den moderna epoken som en kulminerande sådan skiftesfas så blir det sättet på vilket vi människor kommer att hantera det pågående evolutionära utvecklingserbjudandet som avgör hur nästa fas i den globala utvecklingen kommer att gestalta sig.

Men låt mig nu försöka något konkretisera mina resonemang. Min utgångspunkt blir då mitt tidigare konstaterande att ett teleologiskt perspektiv på den historiska processen innebär att man anser att de djupaste orsakerna till dess komplexa och dramatiska vindlingar är subjektiva. Men detta konstaterande implicerar ett utifrån betraktande perspektiv på den historiska processen. Och det ter sig därför abstrakt och spekulativt för de flesta. Men om man vänder på det, dvs. inte tittar utifrån och in utan inifrån och ut, så händer något intressant. Plötsligt inser den som gör denna synvända på allvar att vi människor, både enskilt och kollektivt, inte är lämnade åt oss själva. Faktum är att vi lever i en tillvaro som vi kan utveckla ett medvetet samspel med.

Och för min personliga del har jag dragit den tanken till sin spets i en mening som möjligen kan föra tankarna till den gamle filosofen och matematikern Leibniz som ju drev tesen att vi lever i den bästa av världar. Vad Leibniz exakt menade med detta påstående behöver vi dock inte bekymra oss om. Det jag menar är bara att den tillvaro vi upplever oss leva i speglar oss själva perfekt, och därför är den alltid så bra den kan vara, dvs. den är alltid den bästa av världar. Men inte bara det. I kraft av den levande och medvetna evolutionära ordning som vi är inskrivna i

skymtar i den sanna och perfekta speglingen också ständigt fram för den mottagliga det som i nuet är subjektivt tillgängliga och konstruktiva utvecklingsvägar för oss enskilt och kollektivt samtidigt som den och vi utvecklas av vårt samspel.

Och detta betyder i sin tur att jag kan drista mig till att helt frankt formulera vad jag anser är kärnpunkten i den mänskliga evolution som utspelas på jorden. Den handlar enligt mitt förmenande om att successivt öka vår förståelse av oss själva, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet och omsätta den uppnådda förståelsen i handlingsmotiverande teorier för hur vi bör agera i våra individuella och kollektiva liv. Handlingar som i sin tur leder till konsekvenser som ger upphov till reflektion över om vi behöver omvärdera våra föreställningar eller inte.

Denna process pågår alltid, både individuellt och kollektivt, men är ibland extra intensiv då skiften eller språng tas i utvecklingen av någon central aspekt av de mer eller mindre motsägelsefulla och i insiktsavseende otillräckliga handlingsmotiverande teorisjok som har makten över individer och kollektiv. Och enligt mitt förmenande är vi alltså inne i en sådan extra intensiv fas i vår tid. Men det verkligt centrala med mitt perspektiv är att det innebär att de konstruktiva lösningarna på de kriser och problem som vi själva plågas av och oroar oss över finns tillgängliga om vi bara kan göra oss mottagliga för dem.

Nyckeln till en ljus framtid – trots allt som i nuet ter sig oöverstigligt komplicerat, konfliktfyllt och hotfullt – är helt enkelt lyhört samspel med den levande evolutionära tillvaro som vi är inramade av. Vi måste inse att våra bekymmer inte primärt är yttre utan att vi styrs av ett sätt att förstå oss själva, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet som gör att vi formulerar handlingsmotiverande teorier som får oss att agera på sätt som gör att vi inte kan undvika att skapa den värld som vi faktiskt har. Och om vi inte uppskattar hur saker och ting är och fungerar så är det alltså inte världen det är fel på. Den är skapad av oss själva utifrån våra teorier om hur saker och ting bör skötas, och i den meningen är den också den bästa av världar. Samtidigt som vi sitter med nycklar till dess vidareutveckling.

Med detta konstaterat har jag nu kommit till det läge i mina resonemang då jag kan beskriva det civilisationsskifte som jag menar pågår på ett annat sätt än att använda den provisoriska orsaksförklaringen att det verkar som att det moderna projektets framtidsskapande kraft börjat luckras upp och klinga av.

I själva verket pågår den obönhörliga evolutionen med oförminskad kraft. Vi har dock kommit in i ett skede då det inte längre leder till önskvärda resultat att följa den rådande subjektiva gestaltningen av det från början attraktiva men givetvis temporära mål som ligger bakom det vi kallar det moderna projektet. Tvivel har börjat äta sig in och detta uppfattas lätt som att den vägledande och framtidsskapande kraften är under försvagning. Men i realiteten pågår det ingen försvagning. Det som pågår är en komplex blockering som skapar en rädsla och villrådighet som beror på att vi håller fast vid idéer som inte håller, eller i varje fall inte leder till de konsekvenser som vi proklamerar som önskvärda. Det som behövs för att lösa upp en sådan situation är helt enkelt en djupgående transformation av vår

förståelse av oss själva, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet som gör det möjligt att formulera handlingsmotiverande teorier med reell, konstruktiv och hoppgenererande kraft. Och denna transformation pågår på sitt sätt för fullt. Men det finns så många spretiga och svåröverskådliga aspekter av dessa transformationsprocesser att det är mycket svårt att avgöra eller snarare se vilken den möjliga ljusa framtidsväg är som skymtar bakom våra egna blockeringar, tvärsäkra idéer och maktkamper.

Processer av det här slaget skapar som jag redan nämnt oundvikligen rädsla och villrådighet, men kanske framförallt en känsla av hotande kontrollförlust som i sin tur ger upphov till olika hanteringsstrategier som i grunden är ett slags motståndstrategier för att försöka återvinna känslan av kontroll. Och de tre handlingsmotiverande hypoteser (med en spirande fjärde) som jag har redogjort för är alltså av skiktet av reella och potentiella makthavare formulerade hanteringsstrategier baserade på olika tolkningar av den situation som mänskligheten befinner sig i. Av sina företrädare är dessa hanteringsstrategier också genomsyrade av känslan att de är de rätta och bästa strategierna. Och därför pågår det också en maktkamp mellan dem, eller kanske det hellre bör kallas ett intressant samspel som jag med risk för en och annan upprepning nu ämnar försöka tydliggöra.

Min utgångspunkt är då konstaterandet att jag ser det jag ovan kallat den avslagna och osäkra modernitetens väg som den helt centrala hanteringsstrategin. Och den står som sagt för idén att vi skall försöka hanka oss fram, dvs. att vi skall försöka att med smärre modifikationer hålla fast vid föreställningen om det moderna projektet som den rätta och bästa vägledande och framtidsskapande visionen. Rädslan och försiktigheten i denna strategi har också sina sympatiska sidor. Positivt tolkat lever en tradition av politiskt ansvarstagande genom omsorg om samhällsbygget och medborgarna kvar i denna hållning. Problemen är dock bara allt för uppenbara. Och mot denna centrala idé ser jag fyra motreaktioner.

Den första och den i nuet viktigaste är den reaktionära återgången. Den består av en frontalattack mot det bestående genom underminerande av tilliten till gängse demokrati och de makthavare och institutioner som försöker upprätthålla den. En attack vars konsekvenser kamoufleras för existerande och potentiella sympatisörer med hjälp av förvillande idéer om att resultatet kommer inte bara att påminna om utan vara bättre än en idylliserad period i det förflutna. "Great again" är det välfunna slagordet för denna motreaktion som bakom försåtlig retorik verkar lyckas uppamma eller besitter en destruktiv viljekraft som hotar att visa sig som hand i handske passa Oswald Spenglers närmast siarlika förutsägelse om hur i början av tvåtusentalet en period kommer att inledas i det oundvikliga västerländska civilisationssammanbrottet som han kallar caesarism där med varandra kämpande maktfullkomliga och krigssugna lokala enväldshärskare förstör resterna av det som tidigare var en stor civilisation.

Det här är inget hot att ta lätt på. Det spelar på och utnyttjar en mörk kraft som kan aktiveras när föga konstruktiva hållningar får övertaget i krävande omprövningsprocesser. Och det är dessutom nödvändigt att förstå att när den här sortens krafter blir aktiverade har de en stark smittande kraft. Så den demokrati som många har vant sig vid och tar för given som en del av även den avslagna och osäkra modernitetens väg kan riskera att överraskande motståndslöst börja ta färg av ett mer rädslostyrt, tillbakablickande och totalitärt perspektiv. Och som jag redan nämnt finns det tydliga tendenser i den här riktningen. Alltså att tidigare stabilt liberalt inriktade länder drivs av sin egen villrådighet att utvecklas i en riktning som kanske inte är öppet auktoritär, men där maktutövningen blir alltmer stelbent och tungrodd och där utrymmet för individen börja krympa.

Men Spengler behöver inte bli sannspådd. För fördelen med denna massiva och försåtligt destruktiva och underminerande attack mot det bestående är att det i bästa fall kommer att bli uppenbart att strategin att vi bör hanka oss fram inte håller i vare sig sin normalliberal eller sin reaktionärt färgade variant. Att det är ett dödfött projekt att tro att det jag beskrivit som den avslagna och osäkra modernitetens väg är den väg mot framtiden som vi bör följa. Att vi i själva verket bör sluta att göra motstånd mot evolutionen och inse att vi är i den konstruktiva transformationens era och måste bete oss därefter.

Den andra motreaktionen är det jag kallar den förväntade kollapsens väg. Den står som jag tidigare konstaterat för ett mycket speciellt och fokuserat perspektiv med innebörden att det moderna projektets drömmar om evig ekonomisk tillväxt är farliga illusioner som ju längre vi framhärdar att vara tillskyndare av dem kommer att dra på oss allt svårare korrektiva katastrofer som förklaras av att vi bortser från och överskrider naturvetenskapligt fastställbara gränser för det ekologiska livsutrymmet för människorna på jorden. Företrädarna för detta perspektiv anser djupast sett att de inte är företrädare för politiska åsikter utan för oomkullrunneliga fakta. Och därför innebär denna motreaktion oavsett hur ödmjukt och pragmatiskt företrädarna möjligen kan på grund av olika maktrealiteter försöka agera i politiska sammanhang ytterst en rekommendation att vi bör hålla oss inom ramarna för det vi anser oss veta för annars kommer naturen själv att tvinga oss till det. Samtidigt bör vi förstås fortsätta att utveckla och finjustera våra kunskaper om de ekologiska ramar som vi måste hålla oss inom, och därutöver finns ett mer subjektivt budskap om att vi behöver lära oss att trivas med och glädjas över vår önskvärda faktabaserade motiverade bedrift att tygla vår obändiga utvecklings- och expansionslusta. Ett budskap som ofta mer eller mindre tydligt uttryckt hör samman med en idyllisk långsiktig framtidsvision där kloka och kärleksfulla människor lyckats förstå hur de skall kunna leva harmoniskt tillsammans med varandra och naturen.

Det intressanta med denna hållning är den speciella blandning av idylliska drömmar om ett kommande rikt, utvecklande och konstruktivt mänskligt liv i harmoni med djur och natur som kan förväntas stunda, eller åtminstone bli möjligt att uppnå, om mänskligheten kan enas om och göra praktisk politik av den

vetenskapligt oomkullrunneliga sanningen att de föreställningar som är bärande för det moderna projektets radikala hållning är ohållbara fantasier som måste överges om vi inte skall hamna i ett totalt självdestruktivt kollapsläge. Som jag ser det finns det alltså en säregen spänning i denna hållning mellan en tilltalande dröm om en harmonisk mänsklig framtid och ett slags dogmatisk övertygelse om att sista ordet är sagt i frågorna om naturens makt över människans potentiella utveckling. En spänning som jag menar genereras av åtminstone delvis förhastade slutsatser i kombination med ett stråk av romantiskt färgat men samtidigt reaktionärt återblickande till tider då vi människor levde i förmodad harmoni med naturen. Detta sätt att tänka avslöjar med andra ord en ofta förbisedd och inte särskilt klart förstådd hållningsaffinitet mellan företrädarna för den reaktionära återgången och företrädarna för den förväntade kollapsens väg.

I nuläget, dvs. medan företrädarna för den reaktionära återgången fortfarande tror att deras uppgift är att få ny och bättre fart på sin variant av det moderna projektet, är dock de båda hållningarna oftast starkt fientliga till varandra eftersom företrädarna för idén att den reaktionära återgången är den självklara metoden för nytändning av det moderna projektet någonstans har en intuitiv känsla av att vi inte borde ta särskilt mycket mer miljö- och klimathänsyn än vi gjorde under rövarkapitalismens dynamiska era som återgångsvurmarna mer eller mindre omedvetet drömmer om. Men när detta projekt väl havererat och det som återstår av den reaktionära återgångens bärande idéer är vurmen för ett totalitärt styre så skulle det inte förvåna mig om deras politik skulle gravitera mot ett totalitärt och AI-uppiffat miljövärnande som ett möjligt inslag i rättfärdigandet av sitt fortsatta maktinnehav

Den tredje motreaktionen är den materialistiska varianten av det jag tidigare kallat den hejdlösa teknologiska expansionismens väg. Den står för en revolt både mot rädslan och försiktigheten som företrädarna anser präglar den avslagna och osäkra modernitetens väg och kollapsvurmarnas försök att bevisa att vi måste vara glada och nöjda fångar inom ramarna för vad som i verkligheten är till eviga sanningar upphöjda idéer som speglar ett alldeles för begränsat perspektiv på vad som är möjligt att åstadkomma i kunskapsväg. Det handlar alltså om en materialistiskt tolkad känsla av att människan är kapabel till mycket mer än vad vi tror, och denna känsla väcker visionen om en outnyttjad kreativitet och en annan möjlig destination för människan än att behöva reduceras till att vara instängd i den värld som definieras av en naturvetenskap i det skick som dominerar nuvarande samhällspraktik.

Den här hållningen är mycket intressant ur mitt perspektiv. Den står på sitt sätt för att människan skall vägra att böja sig för de ansatser till ödmjukhet inför sin litenhet och oförmåga som kan skönjas i de hållningar jag tidigare berört. Som jag uppfattar den hejdlösa teknologiska expansionismens väg är den helt enkelt en bångstyrig proklamation av att det är fullt realistiskt och genomförbart att ta kontroll över och forma det nya som dess företrädare menar stundar och verkligen behöver manifesteras samtidigt som man uppvisar en tämligen

oreflekterad tro på olika aspekter av den rådande utvecklingsriktningen. Den här hållningen är med andra ord ett uttryck för dem som är starkast av alla i tron på det moderna projektets löften och möjligheter.

Psykologiskt känns det dock för mig som att Freuds begrepp reaktionsbildning är tillämpligt i sammanhanget. Det vill säga att lösningen på den oklara och problematiska nusituationen för det moderna projektet rent ut sagt skulle vara att blankt förneka det som de flesta upplever som och framhåller vara svårförståeliga, svårhanterbara och rent av kollapshotande realiteter. Och att rekommendationen i stället är att vi bör storma på i förverkligandet av det som antas vara det moderna projektets reellt ljusa framtid genom att ta kontroll AI-vägen eller på annat sätt över den av vänsterpropaganda eller på annat sätt vilseförda populäsen och få den att inse det kloka i att underkasta sig ambitionerna som ledarfigurerna inom denna hållning har och okritiskt hänga med på förverkligandet av det moderna projektet 2.0, 3.0 osv., osv. Och då få som cyborg eller dna-manipulerad ny människa ta del av den fantastiska framtiden för människan som djärv och framgångsrik kolonistör av kosmos.

Från mitt perspektiv avslöjar företrädarna för den här hållningen genom sin materialism att de inte har en reell radikal framtidsmottaglighet utan att de i själva verket mest bara förnekar det moderna projektets inneboende otillräcklighet. Att hållningen ifråga därför är en framtidsintuition som blivit insnärjd i och förvrängd av en reaktionär hållning och därmed faktiskt förvandlats till ett stöd för en möjlig totalitär mardröm som väl passar in i Spenglers siande om en stundade tid av caesarism.

Trots olikheterna mellan dessa tre motreaktioner mot den avslagna och osäkra modernitetens väg uppvisar de kanske en smula överraskande en gemensam nämnare i form en dragning av något varierande styrka och art till en reaktionär ståndpunkt. För min del finns det dock inga överraskningar i detta utan det är en närmast självklar eller åtminstone förväntad följd av mitt perspektiv på hur civilisationsskiften går till och vad som är det centrala i ett lyckat sådant skifte.

Som jag ser på saken är det moderna projektet en följd av utvecklingskraften i den kristna varianten av den s.k. axiella revolution som blev följden av ett inflöde av evolutionskraft som resulterade i formandet av flertalet nu existerande och levande civilisationer på jorden. Och den centrala subjektiva uppgiften för detta moderna projekt är att sanera mänsklighetens föreställningsvärld från trohet mot de teologiska vanföreställningar och med dem sammanhängande maktmissbrukande institutioner som tidigt började störa och blockera människans utveckling och samtidigt peka hän mot en framtid av som slagordet säger "frihet, jämlikhet och broderskap". Denna högst förtätade formulering implicerar också att en aspekt av det moderna projektets subjektiva uppgift inte är som många har trott och kanske fortfarande tror att påvisa det illusoriska eller t.o.m. fullständigt grundlösa i andliga utvecklingsvisioner om människan, världen och tillvaron utan i

själva verket att förbereda människorna för en ökad mottaglighet för civilisationsförnyande och framtidsskapande subjektiva visioner av syftet med vår egen existens på jorden som aspekter av den evolutionära helhet som kosmos utgör.

Det här är inga subjektiva småsaker. Och det finns heller inga garantier för fullständig framgång. Det ligger nämligen djupt i människans natur att känna rädsla inför risker och hot alldeles oavsett om man anar eller ej vad som är möjligt på andra sidan av de prövningar och osäkerheter som man är mitt uppe i. Och blir rädslan tillräckligt stark är instinkten nästan oemotståndlig att man strängt taget oavsett tidigare intagna ståndpunkter måste tillbaka till något som man hoppas skall återge fast mark under fötterna. Eftersom rädslan dessutom alltid hör samman med både en känsla och en upplevelse av minskad kontroll associeras också rädslan med en ökande tro på s.k. starka ledare som förmodas veta bäst. Så det finns med andra ord ingen anledning att förvånas över att vi på tröskeln till det nya eller inför porten till en möjlig lysande framtid längtar efter och ger stöd till förmodat starka och kloka ledare som kan föra oss tillbaka till stabila tider där vi inte längre behöver oroa oss för krav och förändringar som vi inte förstår eller tror oss om att kunna hantera och leva upp till.

Det som är den centrala frågan i den här situationen är därför om vi skall följa Spengler i hans siarspår och utveckla en maximalt rädslostyrd och tillbakablickande reaktionär blockering som gör den transformation omöjlig, eller åtminstone försvårar och försenar den å det grövsta, som finns som ett löfte om vi i stället kan samstämma oss med den evolutionsprocess som vi är inskrivna i eller omfattade av. Frågan är alltså om vi skall använda vår fria vilja till att lyckas uppvisa så stor rigid förtjusning över de föreställningar om oss själva, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet som vi hittills använt för att formulera de handlingsmoterande teorier som rättfärdigat det agerande som skapat de problem, dilemman och konflikter som framstår oöverstigligt svåra att hantera på ett konstruktivt sätt att vi helt enkelt kör projektet i kvav? Eller om vi skall lyckas ändra våra föreställningar tillräckligt för att öppna porten till andra och konstruktivare perspektiv på vad som är möjligt att åstadkomma.

Vi är dessutom i en situation där vi tror att våra stora problem är av konkret natur. Och detta påstående är förstås inte ett sätt att antyda att det är något illusoriskt över våra olika bekymmer. Men det är ett påstående om att om vi tror att våra problem är konkreta så har vi valt en för ytlig infallsvinkel. Våra problem är av en annan art. Och det blir tydligt om man tänker tanken att vår situation är en spegling av klokheten i våra föreställningar om hur vi bör hantera vår tillvaro på den här planeten. Visst har vi konkreta problem, men ett djupare problem är att våra föreställningar om oss själva, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet har sådana brister att vi inte kan undvika att skapa, upprätthålla och ibland förvärpa de problem som vi har.

Det som gör att jag (och andra som anlägger ett teleologiskt historieperspektiv besläktat med mitt) tolkar den här situationen som kulminationen av ett sedan

länge pågående civilisationsskifte har åtminstone två dimensioner. Den ena är att vi av allt att döma kommit till vägs ände för vår rationalitet, alltså för vårt sätt att tänka logiskt. Medan den andra är att intresset för andliga perspektiv på människan och tillvaron är i stigande. Och då inte bara i den bakåtblickande och därmed reaktionära mening som Spengler förutsåg, dvs. det försök att återskapa religionens kraft sådan den var vid civilisationens vitala början som han kallade "den andra religiositeten" utan som en reell längtan och ett försök att fånga något nytt, djupare och sannare efter modernitetens framfart på området.

När det gäller min förmodan att vi kommit till vägs ände för vår rationalitet bygger den på observationen att eftersom vi som lever i den moderna tiden fått lära oss att ha stor respekt för vetenskapen och dess möjligheter att frilägga sanningar om tillvaron så finns det föga förvånande många som slentrianmässigt framhäver att den moderna rationaliteten verkligen är den sanna och därmed bästa rationalitet som kan uppbringas i vår tillvaro. Alternativen är så att säga definitionsmässigt sämre. Men i den allmänna och av evolutionskraften framdrivna kris för respekten för sanningen som vi genomlever luckras även respekten upp för vetenskapen och den rationalitet som den vilar på.

Det har börjat växa fram en känsla av att vetenskapen kanske inte är kapabel att leverera lösningar på våra bekymmer utan att den rent av bidrar till dem genom att den bygger på något som tidigare tjänat oss väl, men inte längre gör det i samma utsträckning. Och denna känsla bär fram ett intryck av att vetenskapen, trots sina upphöjda intellektuella anspråk, som så mycket annat är instängd i sig själv och i något slags mening står och stampar. De nya sanningar den producerar verkar i varje fall inte lösa våra problem. Kanske de mest är en övning i att producera och reproducera sanningar som varken räcker för behovet eller svarar på de avgörande frågorna eller t.o.m. förhindrar att de ställs.

Mitt sätt att tänka kring detta utgår från den enkla idén att även om man ärligt tror att sista ordet faktiskt är sagt när det gäller utvecklingen av rationalitetens principer så kommer vi inte undan det faktum att rationaliteten utspelas inom ramen för våra förgivettaganden. Gränsen för vår rationalitet sätts alltså av våra förgivettaganden och försanthållanden, dvs. våra axiomatiska idéer. Vår rationalitet är med andra ord ett slutet system inom vilket vi kan genom oupptäckta eller accepterade cirkelresonemang grovt överskatta vår egen insiktsfullhet. Man kan t.o.m. spetsa till det ytterligare och hävda att om man tror att den moderna rationaliteten verkligen är den sanna och bästa rationaliteten så har man sig själv möjligen ovetandes dömt sig att evigt rotera i sina egna loopar.

Det som däremot kan öppna ett sådant slutet system är inte mer eller smartare intern logik, även om den kan göra behovet av en öppning tydligare, utan ett evolutionärt inflöde av en annan subjektivitet som spontant förändrar varseblivningen och därmed också tolkningen av tillvarons natur. Och detta kan i sin tur förväntas på lite sikt leda till en annan och vidare och därmed sannare rationalitet.

Och med detta konstaterat kommer jag nu till den andra indikationen på att vi subjektivt är vid vägs ände och därför i kulminationsfasen av ett civilisationsskifte, dvs. en gryende längtan efter en ny, djupare och sannare andlighet vid sidan av de av Spengler framhävda och i realiteten impotenta tendenserna att återskapa eller snarare återframmana den andliga vägledande kraften från civilisationens begynnelse. Denna växande längtan hör som jag ser det definitivt samman med eller är ett direkt om än famlande gensvar på ett pågående evolutionärt inflöde av en annan subjektivitet.

Betydelsen av denna andliga längtan underskattas och kanske i viss mån nedvärderas ännu i vår tid av de makthavare på tankens plan som fortfarande hyser hopp om att det moderna projektet skall kunna försvara sin dominerande position. Men det som finns bakom mitt påstående om ett inflöde av en annan subjektivitet är insikten att det som driver civilisationsutvecklingen är just sådana inflöden. De civilisationer som existerar på vår jord – tämligen gamla och luggslitna vid det här laget – har fått sina grundstenar lagda och sin inspirationskraft förmedlad av hypermottagliga andliga genier som t.ex. Buddha, Muhammed och Jesus. Man kan rent av påstå att mystiken är hjärtat i civilisationsutvecklingen. För det är mystikerna och mystiken som genom sina visioner förändrar kollektivets varseblivning och bidrar till formandet av visioner om människan, världen vi lever i och tillvaron i dess helhet som har den inspirerande och vägledande kraft som gör att de kan utvecklas till civilisationsskapande visioner. Visioner som spänner det man skulle kunna kalla en förståelsekupol över oss människor som vi kan växa och utvecklas inom. Men visioner som behöver förnyas och utvecklas allteftersom vi människor gensvarar på dem och att evolutionen i sig fortsätter sin fascinerande bana.

Som en ytterligare komplikation i mina resonemang om det pågående inflödet av en annan och vidareutvecklande subjektivitet vill jag också nämna en föreställning som finns formulerad inom flera av uttrycken för inflödet av den civilisationsskapande evolutionskraft som under den s.k. axiala perioden lade grunden för de flesta nu existerande civilisationerna. Formuleringar som uppenbarligen får missriktad och hett uppskruvad aktualitet i vår tid av det pågående nya och framåtriktade inflödet genom att formuleras och förstås på ett sätt som gör att de blir en kraft som passar väl in i Spenglers sätt att tänka kring en "andra religiositet" som trots sina anspråk i realiteten är reaktionärt bakåtblickande och utan reell framtidsskapande kraft.

Det jag syftar på är förstås idéerna om utlovade och förestående ankomster eller återkomster av storartade andliga gestalter. En del väntar t.ex. på Messias och andra på Kristus, den tolfte Imamen och Krishna. Och det finns naturligtvis många olika tolkningar av när dessa återkomster eller återframträdanden kan förväntas ske och hur de kan förväntas gestalta sig. Men ett tydligt exempel på en tolkning med uppenbar Spenglerdragning är hur i skrivande stund Irankriget vävts in i föreställningar som beskriver kriget som en nödvändigt undanröjande av onskans företrädare för att bana väg för Kristus. En idé som uppenbarligen låter

sig väl integreras i åtminstone den nuvarande amerikanska varianten av auktoritärt och reaktionärt tillbakablickande som den rätta metoden att få fason på den moderna epoken. Men samtidigt finns det förstås också mer sansade och framåtriktade tankar om dessa tidiga profetior i svang.

Men oavsett detta ämnar jag nu fokusera på att mitt påstående om ett pågående civilisationsskifte drivet av ett evolutionärt inflöde av en annan och underförstått vidareutvecklad och vidareutvecklande subjektivitet jämfört med den som är rådande, och som legat till grund för hur vi människor hanterat och hanterar vår samlevnad på planeten jorden, rymmer så många svåröverskådliga, svårförståeliga och dramatiska skeenden och processer som är näst intill omöjliga att diskutera inom ramarna för hur sakliga och stringenta intellektuella analyser och samtal bör bedrivas enligt gängse krav. Processer av den här arten är helt enkelt så svåra att få grepp om att de lämpar sig bäst för kulturella gestaltningar om de skall kunna bli förstådda i en djupare mening. Det är som att det verkligt väsentliga utspelar sig i en språklös rymd medan vi är hänvisade till att försöka på olika sätt dra in skeendena i språkets värld för att få en känsla av att vi förstår, åtminstone intuitivt och i stora drag hur tillvaron och vi själva är funtade och hur vi förväntas hantera våra liv utifrån den nya subjektiviteten.

Det vanliga intellektuella språket är helt enkelt väl klumpigt och svårhanterat som mottagningskärl för inflödet av en ny och vidareutvecklande subjektivitet. Och i den nu pågående fasen av skiftet är det därför språkligt mer ändamålsenligt att följa intuitiva spår som poesi (men även prosa) och den vägen försöka få fäste för det nya inflödet i mottagliga människors kontemplationssfärer. Dessa processer märks också mycket tydligt i vår tid på populärkulturens område. Den översvämmas ju av bl.a. allehanda katastrofskildringar och science fiction dramer genomsvårade av eller kretsande kring mer eller mindre tydliga, vederhäftiga och trovärdiga mytologiska och apokalyptiska teman. Och även om jag inte på långa vägar konsumerat merparten av dessa kulturyttringar så är vurmen för dylikt i min föreställningsvärld ett tydligt tecken på att det pågår ett mäktigt inflöde av medvetandeförändrande subjektivitet. Och om det pågående inflödet kommer att följa rytmen för tidigare skiften så kommer det så småningom att kristalliseras eller vad det nu bör kallas i mytologiska mönsterberättelser som "kärl" som tillgängliggör den nya evolutionskraften och därmed den nya och vidareutvecklade subjektiviteten.

Samtidigt är det uppenbart att det i skrivande stund är svårt att med det exklusivt intellektuella och moderna ögat klart se att det jag med inslag av lite metapolitiska resonemang försöker uttrycka och beskriva skulle kunna vara ett led i och en indikation på en pågående civilisationsskiftesprocess. Men något annat är heller ej att förvänta. Det ligger snarast i sakens natur att betrakta dylika bedömningar som väl spekulativa. Förvissningen om vad det är som pågår växer i stället tyst och stilla bland dem som har sina intuitiva känslspröt tillräckligt aktiverade. Och det påståendet leder vidare till mina tidigare antydningar och påståenden om en spirande fjärde hållning.

Att försöka klart beskriva den fjärde hållningen har sina svårigheter eftersom den inte är särskilt enhetlig i sina uttryck. Men samtidigt har företrädarna för den vissa centrala och orubbliga gemensamma drag i sin subjektiva inställning. Den fjärde hållningen företräds helt enkelt av personer som reagerar tillräckligt starkt och intuitivt mottagligt på det pågående inflödet av en vidareutvecklande subjektivitet för att det skall vara motiverat att påstå att de "lossnat" eller frigjorts från eller aldrig fastnat helt och fullt i den moderna standardhållningens grepp samtidigt som de är oemottagliga för bakåtblickande nostalgi och drömmar om att förnyad kraft står att finna i fantasibilder av gångna tider. Och eftersom deras framtidskänsla inte styrs av varianter av det moderna standardtänkandet kan de ha svårt att hitta sin hemvist i livet. De lever helt enkelt mellan världar men dras spontant åt den kommande och försöker uttrycka detta på olika mer eller mindre lyckade sätt. En konkret liknelse för den fjärde hållningen skulle kunna vara att företrädarna har en funktion som påminner om imagocellerna i fjärilslarven. Tillvaron kan vara nog så utsatt när larvens kraft är på sin höjdpunkt, men så småningom blir det möjligt för dem att börja spela de roller som de har vikta för sig i formandet av fjärilen.

Liknelsen med larven, imagocellerna och fjärilsblivandet är samtidigt alldeles för linjär och determinerad för att särskilt väl fånga komplexiteten i ett civilisations-skifte, men om man inte tar den allt för bokstavligt så kan man för sitt inre öga se att ett civilisations-skifte består av en myriad av transformationsprocesser som inte går i någon determinerad takt. Det hela är alltså mångfasetterat och decentraliserat. Larven är stark på en del håll medan det på andra håll är starka upplösningssprocesser som dominerar, dvs. att tillvaron påminner om en puppsmet där ingen är fullt säker på hur den nya aspekten av "fjärilsformen" kommer att te sig om manifestationskraften är tillräcklig eller om sönderfallet är ostoppbart, och på andra håll kanske känslan är att här har något manifesterats som känns som en magnet från framtiden i skydd av vilken andra transformationsprocesser kan lättare bli konstruktiva och hitta sin bästa möjliga form.

Det är i den här komplexa transformationsmiljön som den fjärde hållningen har sin funktion. Och om jag skulle försöka förtydliga dess roll så är den centrala utgångspunkten den tillräckliga intuitiva mottagligheten för den inflödande subjektiviteten. Den driver en rastlöst sökande kreativitet med framtidsmottagliga och framtidsformande ambitioner. Den fjärde hållningen står trots sin filosofiska olydighet i förhållande till det gängse moderna tänkandet inte i första hand för ett intresse för filosofisk debatt och åsikter utan för en vilja att omsätta framtidsformande intuitioner i praktiken. Det finns ofta en intuitiv men inte alltid särskilt klart formulerad förståelse för att den era som nu håller på att avslutas med den moderna epoken har genomsträvs av försök att förstå och formulera de i den axiala revolutionen förankrade ideal som bör styra det mänskliga. Samtidigt som dessa hett debatterade och konflikt drivande, men samtidigt lovprisade ideal inte omsatts tillräckligt skickligt i praktiken. Man kan därför säga att huvudbristen i den föregående eran (inklusive den moderna epoken) är att man formulerat

handlingsmotiverande teorier som inte alls är av samma kvalitet som de upphöjda ideal som man i sin retorik kan lovprisa hett och övertygat.

Den fjärde hållningen har med andra ord ett praktiskt syfte, och står för en ambition att omsätta höga ideal i praktiken. Men samtidigt finns det en intuitiv förståelse för att detta kräver att agerandet sker från en annan subjektiv position än vad det tidigare gjorts. Vi är ju i den situation vi är för att vi skapat den utifrån våra teorier om hur saker och ting bör skötas. Och den rimliga tolkningen av detta är att dessa teorier har minst sagt allvarliga brister och därför behöver allt från att skrotas till att vidareutvecklas. Och i den processen är den fjärde hållningen central.

En bild kan kanske underlätta förståelsen av hur jag ser på den fjärde hållningen. Och bilden handlar om ett skepp som hamnat i en storm som är så stark att förlisning är den troliga framtidsutsikten. Stormen är med andra ord ohygglig. Situationen är dessutom sådan att det inte går för besättningen att hålla sig på gott och optimistiskt humör bara genom att huka sig och hoppas på det bästa, eller berätta uppmuntrande historier för varandra som exemplifierar möjligheten att något överraskande säkert kommer att hända som gör att det hela ordnar sig till sist. Det reella läget är att den problematiska situationen har uppkommit för att lösningen finns och är tillgänglig, men besättningen har stängt in sig i ett envetet försvar av ett tänkande som utesluter upptäckt av lösningen och som därför behöver brytas upp av våndan som genereras av att stå inför katastrofen. Och lösningen är att man måste bygga om skeppet under pågående storm. Men för att lyckas med detta måste man utifrån den inflödande vidareutvecklande subjektiviteten intuitivt pejla in ritningen för ombyggnationen gemensamt och genom detta också gemensamt inse att de behövliga materialen och de behövliga verktygen faktiskt redan finns i lasten.

Det är alltså en helt central aspekt av denna bild att inpejlandet är gemensamt, dvs radikalt decentraliserat. Det är inte den förväntat eller åtminstone förhoppningsvis allkloke kaptenen som förväntas fixa det hela, och som en passiv besättning hoppas på order från i sin allt mer ångestfulla väntan på att få klart för sig om kaptenen verkligen skall visa sig hålla måttet. Vi är med andra ord inte i en kris där starka män eller kvinnor äntligen skall få visa att diktatoriska metoder trumfar ett grupporienterat ledarskap.

Med detta sagt vill jag också koppla tillbaka till mitt korta omnämnande av de reaktionära förhoppningar i nuet som är knutna till återkomsten av storartade andliga gestalter av central betydelse för de ideal som vi fortfarande inte förstått tillräckligt väl vare sig i teorin eller i praktiken. I den bild jag målar upp ingår inga förhoppningar om att dylika återkomster skulle innebära att vi får hjälp att slippa utveckla det vi har inom utvecklingsmässigt räckhåll och i stället bli "frälsta" dvs. få order om hur situationen bör hanteras och därmed befrias från konsekvenserna av vårt eget utvecklingsmotstånd. Storartade gestalters återkomst är förstås något välkommet, men torde i så fall möjligen ske som ett slags bekräftelse efter att skeppet tagit sig i hamn på grund av besättningens samlade kloka insatser.

Den fjärde hållningen är alltså en hållning som står för insikten att det subjektivt inpejlande civilisationstransformerande agentskapet inte framförallt handlar om att proklamera och förklara värdet av abstrakta idéer utan om att sätta ett decentraliserat konkret ansvarstagande och praktiskt manifesterande i fokus. De abstrakta och upphöjda idéerna och idealen är redan proklamerade, men de har blivit belamrade med missförstånd och därför partiellt missbrukats genom århundraden för att inte säga årtusenden genom att våra missförstånd omsatts i handlingsmotiverande teorier som rättfärdigat handlingar som gjort att idealen sakta men säkert dragits ner i cynismens träsk. Men den effektiva motstrategin mot detta är inte framförallt filosofisk debatt utan klok handling som visar idealens reella trovärdighet.

Den fjärde hållningen handlar alltså om att göra konkret verklighet av ideal genom att i ett lokalt (privat eller offentligt) sammanhang ha intuitiv pejling på hur konkreta situationer och problem skall hanteras för att göra tillräckligt trovärdigt intryck för att förvandla enskilda människors cynism till tillit och lust att ta eget ansvar. På sitt sätt skulle man något förenklat kunna använda uttrycket "action speaks louder than words" som devis för den fjärde hållningen.

Detta betyder med andra ord att det finns ett slags ledarstrategi eller ledarfilosofi i hjärtat av den fjärde hållningen. En ledarfilosofi som handlar om en djup respekt för människan, att det inte är skillnad på folk och folk, att vi är jämlika och måste behandla varandra med respekt. Därför är också respekten för hierarkier måttlig. Visst ger en position i en hierarki makt, men positionen garanterar inte förekomsten av eller än mindre ingjuter omdöme i paritet med makten. Respektfulla jämlika relationer har prioritet. Och sådana brukar kallas jag-du-relationer. De handlar om ett moget utbyte mellan suveräna individer som uppnått en tillräcklig förståelse av skillnaden mellan individualism och individualitet.

Den här relationsidan av den fjärde hållningens ledarskap syftar till att kunna utveckla grupper så att den hittills i alldeles för låg grad förstådda och utvecklade gruppmagin kan börja verka. Och med gruppmagi menar jag det som händer när en grupp gemensamt passerar den gräns för kvalitén i sammanhållningen och relationerna som finns, och som när den passeras kommer till uttryck i ett språng i konstruktiv kreativitet och funktion i helheten som inte kan uppnås på något annat sätt. Denna gruppmagi växer fram ur den ömsesidiga respekten och är ett uttryck för en opersonlig kärlek som gör att den gemensamma inpejlingsförmågan av gruppens syfte och roll i helheten blir klarare och skarpare och den överpersonliga ansvarskänslan stärks radikalt.

Detta är av helt central betydelse eftersom det som ökar risken för att ett civilisationsskifte spårar ur är som jag redan berört på olika sätt att transformationspåfrestningarna väcker så mycket rädsla och leder till så mycket kritik att människorna riskerar att utveckla en cynism som är så stark att den överflyglar ansvarskänslan och skapar mottaglighet för fantasier om att auktoritära system med starka män och hårda tag kommer att kunna återupprätta gamla goda tider. En

föreställning som är ett uttryck för en långt driven uppgivenhet om det egna ansvarstagandets möjligheter och betydelse som dessutom radikalt blockerar de kreativa och framtidsskapande möjligheter som väntar på att bli manifesterade om vi människor kan förflytta oss i tillräcklig grad till en subjektiv position där vi upprättar ömsesidiga och tillitsfulla relationer som gör det möjligt för oss att förstå hur vi i våra lokala sammanhang skall kunna skapa den potentiella ljusa framtid som finns evolutionärt tillgänglig för oss i denna speciella tid.

Med detta sagt ämnar jag anlägga ett på politik något tydligare fokuserat perspektiv på de resonemang jag just fört kring den fjärde hållningens potential att påverka civilisationskiftesprocesserna i en starkt konstruktiv riktning. Skälet till detta är att jag vill ytterligare förtydliga en del aspekter av mitt tänkande.

Och jag vill då inleda med att understryka att oavsett om den politiska ledningen i ett givet land är inriktad på att följa det jag kallar den avslagna och osäkra modernitetens väg och därför hamnat i ett läge där den på ett tämligen krampartat teknokratiskt sätt försöker hantera den politiska situationen – med dess påtryckningar från både företrädare för den förväntade kollapsens väg och för den hejdlösa teknologiska expansionismens väg – eller om utvecklingen spårat in på den väg som förespråkas av visionen om en reaktionär återgång till tidigare bättre tider så finns i nuläget inget effektivt gensvar formulerat på det som enligt min mening är den centrala komplikationen för det moderna projektet i nuvarande utvecklingsfas. Och den komplikationen handlar om att demokratin successivt försvagas. Den politiska kreativitet som skulle behöva uppbringas för att väcka förtroende för demokratins förmåga att vara den politiskt komplexa situationen vuxen lyser med sin frånvaro och tilliten minskar eller urgröps därför på olika sätt. Det är som att hela det av det moderna projektet formade politiska livet är sakta men säkert på glid mot auktoritära sätt att hantera det som djupast sett är fundamentala civilisationskiftesprocesser. Det vill säga att Spenglers farhågor om demokratins sönderfall och en utveckling mot caesarism verkar vara på god väg att besannas.

Jag har ju redan gjort klart att jag anser att dessa farhågor inte behöver besannas, men för att de inte skall göra det måste åtgärder vidtas. Och för att om möjligt öka förståelsen av situationen ämnar jag nu gå in i lite detaljer kring vad som håller på att hända med demokratin. Och jag inleder då med påståendet att samhällsutvecklingen under den senare fasen av den moderna epoken har gått i en riktning där det blivit allt svårare att upprätthålla den representativa demokratin annat än till skenet. När den representativa demokratin var på sin höjdpunkt var de politiska partierna vitala medlemsorganisationer där de i valen framröstade beslutsförsamlingarna var åsikts- och intressemässigt väl förankrade i de livsvillkor som rådde för deras väljare.

Men allt eftersom välståndet ökat har samhällsklasserna i viss mening lösts upp i ett slags allmän och tämligen narcissistisk individualism som successivt luckrat

upp både partiloyaliteterna och intresset för att via ett politiskt parti påverka samhällsutvecklingen. Detta innebär i sin tur att partiernas förankring i sina medlemmars reella liv förtunnas så att de börjar tappa kontakten med de konkreta livs-omständigheter som gäller för deras potentiella väljare. Något som gradvis leder till att de lite tillspetsat uttryckt förvandlas till ett slags intresseorganisationer för personer som vill utöva makt i ett visst partis eller en viss ideologis namn.

Och parallellt med den här processen sker en förskjutning i makten över utformandet av partiernas politiska inriktning bort från vanliga medlemmar till en maktelit av politiker, höga tjänstemän och lobbyande representanter för olika samhällsintressen. Så länge missnöjet i samhället inte är alltför stort kan allt verka fungera som om vi hade en fullvärdig representativ demokrati. Men i realiteten pågår en utveckling mot ett tillstånd där en politiskt och ekonomiskt stark elit styr utan alltför mycket påverkan eller störningar från vanligt folk. I den här maktkonstellationen förvandlas partierna steg för steg till ett slags av statligt och/eller privat kapital finansierade reklambyråer för politiska budskap som fötts i en svår genomtränglig process av lobbying, fokusgrupper och partiinterna maktstrategiska funderingar.

Den här utvecklingen får som otillräckligt förstådd konsekvens ett slags avpolitisering av medborgarna. Och det kanske man kan tro inte spelar så stor roll. Min något drastiska bild för att illustrera vad som riskerar hända ett samhälle där avpolitiseringsgången gått för långt är det till synes självklara men samtidigt tillspetsade påståendet att ett land inte kan fungera som en dåligt skött bostadsrättsförening. I sådana föreningar resonerar de flesta medlemmar som om de vore hyresgäster. De har sina krav och synpunkter, men ansvarsfullt styrelsearbete är definitivt inte lockande. Något som lämnar fältet fritt för stängt taget vem som helst att göra vad som helst med föreningen. Och i värsta fall går den en föga vacker dag i konkurs för att den blivit slugt plundrad av välklädda och vältaliga kriminella som låtsats sköta verksamheten bra.

Och skulle denna bild verka väl drastisk som illustration av riskerna med en fortgående avpolitisering så kan jag försöka förtydliga vad jag menar genom att påstå att i en fungerande demokrati är tanken att politikerna är den verkställande ledningen medan medborgarna är tänkta att agera som om de vore styrelsemedlemmar. Det vill säga de förväntas i princip uppfatta sig som ansvarstagande beslutsfattare rörande vilka personer som skall ingå i den verkställande ledningen och vilken framtidsstrategi som skall gälla.

Men när medborgarna börjar dras med i olika avpolitiseringsprocesser försvagas deras intresse för sin roll och de förvandlas då gradvis eller steg för steg från att vara medborgare till gagnet till att i praktiken egentligen bara vara invånare i sitt land. Och detta innebär i sin tur att de inte längre uppfattar sig som om de vore styrelsemedlemmar utan de ser sig snarare som en publik på en maktspelsarena. Man släpper helt enkelt sitt ansvarstagande perspektiv och övergår till att mest vara missnöjd och krävande. Utsagan eller tanken "vad fan, jag har ju betalat skatt, varför levererar ni inte era inkompetenta idioter?" eller olika varianter av

detta blir frågan som ställs till ansvariga politiker och som starkt signalerar att man som person är på väg bort från positionen att man också själv har ansvar. Eller man kan också uttrycka det som att man placerar samhället och samhällsutvecklingen utanför sin omsorgssfär och övergår till att bara tänka på sina egna fördelar och intressen.

Även om man i början av den här utvecklingen kan ha kvar sitt tidigare politiska "favoritlag" som man då hejar på och applåderar så har man hamnat i en subjektiv position där det finns en påtaglig risk för att man inte riktigt märker att man börjat komma på glid i den meningen att ens missnöje växer relativt okontrollerat. Och om den här processen fortsätter blir man till sist (och det kan gå fort) tillräckligt missnöjd, dvs. rädd, besviken och förbannad, för att låta sig tämligen motståndslöst rekryteras av olika skickliga demagoger till att (för att nu fortsätta arenaanalogin) skandera missfirmelser och i en del fall rent av uppträda som rena huliganfirmor till stöd för de bakåtblickande maktspelare som i sådana här situationer träder kraftfullt in på den politiska maktspelsarenan.

Det jag försöker få fram med dessa tämligen tillspetsade formuleringar är alltså att avpolitiseringsprocessen av medborgarna är en komplex process där det mest problematiska är att den har som psykologisk konsekvens att tilliten till samhället och dess institutioner sjunker och att individen som avpolitiserats börjar uppfatta sig som ensam och maktlös i sitt missnöje. Den här processen gör faktiskt att i princip engagerade medborgare sakta men säkert förlorar hoppet om utvecklingen och riskerar att då låta sig förvandlas till missnöjda, rädda men samtidigt vad gäller det egna omdömet självöverskattande invånare som i vår tid dessutom får mångfalt förstärkt utväxling på sitt missnöje genom sociala medier.

Denna process – som ytligt sett verkar vara i grunden psykologisk och individuell – skapar så småningom en politiskt hemlös och manipulerbar massa som kan utnyttjas av skickliga demagoger med sinne för hur man mobiliserar politisk makt. Det här är som jag ser det en bekymmersamt effektiv motor i det som hotar driva fram demokratins sammanbrott i det reaktionära, auktoritära och civilisationsdemolerande politiska tumulttillstånd som Spengler kallar caesarism. Och jag har ju redan påtalat och ur olika synvinklar belyst att dessa processer är otvetydigt märkbara i vår tid. Uppenbart är dessutom att de för tillfället har Donald Trump som ledande banérförare.

Samtidigt finns det i varje fall i nuläget en ur mitt perspektiv något naiv men fullt förståelig förhoppning att när Trump inte längre är president så kommer det att visa sig vara relativt enkelt att återgå till en rimligt sansad nu-skall-vi-fortsätta-att-hanka-oss-fram-strategi med det luggslitna moderna projektet som ledstjärna. Men detta menar jag är en ren om än momentant trösterik illusion. Trumps härjningar måste leda till politiska slutsatser om hur de destruktiva avpolitiseringsprocesser, som gjorde det möjligt för en härskare av hans typ att bli vald, skall kunna effektivt motverkas. Trump är ingen tillfällig olyckshändelse i den fortsatta framgångssagan för det moderna projektet. Han är en kraftig varningssignal som

borde beaktas. Vi är inte betjänta av att i allt fler länder få värre – i meningen mera systematiska och kraftfulla – efterföljare till Trump som i så fall kommer att bidra till att det blir än svårare att få in civilisations skeppet på den klokt vidareutvecklade demokratiska kurs som är potentiellt möjlig, dvs. subjektivt tillgängliggjord av evolutionen.

När jag nu kommit så här långt i mitt resonering vill jag göra ett slags slutlig och samlad bedömning av det politiska kraftspelet i nuet. På ytan ser det ut som att vi är stabilt på väg att besanna Oswald Spenglers förutsägelse om en oundviklig fas av caesarism som ändpunkt för den pågående civilisationsutvecklingen. Att samtliga hållningar till det moderna projektets utvecklingsdilemman som jag har berört verkar hantera sin maktkamp så okonstruktivt att de är på väg att sakta men säkert bli ingredienser i en kraftfull reaktionär anrättning där en allt hårdare central, men samtidigt politiskt splittrande och konflikt drivande, auktoritär kontroll blir det dominerande genväget på de avpolitiseringsprocesser och andra bekymmer som det moderna projektet själv utlöst och förstärkt. På ytan verkar alltså nuvarande makthavande kretsar hålla fast vid det moderna projektet som vägledande idé, och mer eller mindre medvetet och välartikulerat för sig själva satsa på att om de lysande löften som en gång formulerades i denna visions namn inte går att förverkliga som en kreativ dans där uppkommande konflikter till sist får lösningar som ökar människans frihet och värdighet samt hennes allmänna livschanser så låt oss i stället använda auktoritära tvångsmedel.

Men under ytan spirar andra krafter. I motsats till vad Spengler förmodar menar jag att det moderna projektet inte behöver kraschlanda i en kreativitetsförslamad avpolitiserad auktoritär mardröm präglad av fortskridande samhällsupplösning och sönderfall samt svåra krigiska konflikter om troligen framförallt resurser och territorier. Och denna min övertygelse är förankrad i det teleologiska perspektiv som jag skisserat i den här betraktelsen, dvs. att vi människor är inskrivna i en obönhörlig, men subtilt mångfasetterad och mångdimensionell evolutionär – och oss själva och vår historiska process speglade – levande och medveten ordning som vi inte tillförlitligt förstår utan är hänvisade att förhålla oss intuitivt till, dvs. att försöka pejla in vägledande realiteter bortom orden. Och att vi i vår tid är inne i en speciell fas där framgångarna i hanterandet av det moderna projektet fört oss till en evolutionär brytpunkt där en vidareutvecklad subjektivitet är tillgängliggjord för de mottagliga som grund för en önskvärd och möjlig djupgående transformation av de i realiteten nu evolutionärt överspelade handlingsmotiverande teorier som vi ännu så länge lägger stor och missriktad kraft på att hålla fast vid och använda när vi trampar vidare i gamla och allt destruktivare spår.

Det här perspektivet möjliggör alltså en helt annan tolkning av avpolitiserings hot om samhällsupplösning och sönderfall. Och den tolkningen är som jag redan konstaterat att den situation vi är mitt uppe i inte alls är resultatet av ett misslyckande som kräver en återgång till något som möjligen fungerat tidigare. Den moderna epoken har framgångsrikt fört oss till just den här brytpunkten då vi har blivit av evolutionen erbjudna ett kris- och utvecklingstillfälle som gör att vi med

rimlig chans för framgång kan pejla in vad som behöver göras för att vi skall kunna ompolitiserat våra samhällen. Det finns helt enkelt anledning att våga tro att tingens ordning är sådan att vi om vi gör oss omakett att försöka verkligen skulle kunna uppbringa den framtidsformande kreativitet som krävs för att få in utvecklingen på ett konstruktivt spår. Det finns alltså inom evolutionärt räckhåll för oss att vi över tid skall kunna åstadkomma en hela samhällskroppen genomsvrande transformation av våra föreställningar om vad det gemensamma livet på jorden handlar om och syftar till, och hur det givet detta bör gestaltas. En transformation som kommer att kunna göra de höga ideal långt större rättvisa som vi i högtidstalen fortfarande bekänner oss till men som vi hittills inte förmått att omsätta särskilt väl i praktiken.

Det finns förstås mycket mer att säga om de frågor som jag berört i denna betraktelse. Men det får anstå till andra tillfällen och sammanhang. Nu vill jag bara som avslutning säga att jag, som den uppmärksamme läsaren redan konstaterat, hör till dem som tror att världen är sådan att kriser och problem uppkommer både individuellt och kollektivt när de är potentiellt möjliga att hantera konstruktivt. Därför behöver man som människa bekämpa den pessimistiske och cyniske dödgävaren i sig själv (som samtidigt ofta berömmar sig om sin illusionslösa och genomskådande klokhet) och öppna sig för möjligheten att man i sig själv kan bli klart medveten om hur man skall bära sig åt för att ställa sig till förfogande för att spela en konstruktiv, transformativ och framtidsformande roll i de sammanhang som man existerar i eller borde existera i. Att man helt enkelt ser till att få bättre fart på sin egen latent imagocellsfunktion i det magnifikt fascinerande och oändliga evolutionsspel som man upptäckt att man faktiskt fått nåden att delta i.

II. Nytt poddavsnitt – Att vara banbrytande i en turbulent tid

Hillesgårdsakademins podd *Banbrytande ledarskap* producerar då och då nya avsnitt. *Att vara banbrytande i en turbulent tid* är titeln på det 23:e avsnittet som publicerades för några veckor sedan.

Presentationstexten lyder:

Vi lever i en tid av stora omvälvningar – klimatkris, krig i Europa, vacklande demokratier och ett ekonomiskt system under press. Men det här är inte ett deppigt poddavsnitt. Tvärtom. Att något som inte fungerar faller samman, är ju förutsättningen för att något annat ska kunna växa fram. Och att vara en banbrytande ledare är att öppna sig för att vara medskapare till detta nya som pockar på.

I det här samtalet möts Monika Neukirchen, Fredrik Lidman och Karl-Erik Edris för att försöka förstå den tid vi lever i – och vad det innebär att vara människa, ledare och organisation mitt i det tumult vi tolkar som ett stort skifte. Med perspektiv från långa tidscykler och civilisationers uppgång och fall utforskar vi föreställningar som skymmer sikten framåt, och vad som kan bli möjligt om vi vågar ifrågasätta dem.

Hur kan vi bli skapare av det nya, snarare än att klamra oss fast vid det som inte längre fungerar?

Och för egen del reagerade jag så här på min första lyssning på avsnittet:

Själv fick jag en lite konstig känsla efter lyssningen och så kom frågan "vad är det vi försöker göra egentligen?" Och nästan direkt kom svaret. "Vi går in i dimman", dvs. in i det moln av oklarhet, osäkerhet, tvärsäkerhet, aggressioner, skuldprojicerande, missmod, cynism, lust att blunda och hoppas mardrömmen snart går över osv. osv. som vilar över vår dramatiska och svårtolkade tid. Och vi gör det för att påminna om att det finns en stilla väg till vårt eget inre centrum där vi kan upptäcka vad vi själva kan lämna för konstruktivt bidrag till helheten alldeles oavsett vilken potential det än finns till ocentrerad upprördhet i vår värld. Det är där i centrum för vår varelse som vi kan hitta kraften till att själva vara banbrytande.

Avsnittet finns förstås tillgängligt överallt där poddar finns, t.ex. på [Soundcloud](#) och [Spotify](#).